

Dynastická a národnostní politika PŘEMYSLOVCŮ

Jan SKUTIL

Ve středověku byla dynastie symbolem země; kníže a král byli volitelní jen v rámci vládnoucího rodu, nejdříve z hlediska jeho nejstaršího člena, později nejstaršího syna vládnoucího mocnáře. Smrt krále se považovala za národní tragedii, vymření rodu za nedozírné neštěstí. Uplatnila se postupně i teorie odumřelého léna, jež mohl papež, ve střední Evropě představitel svaté říše římské, římsko-německý král, udělit jinému rodu; protikladem této praxe se později stala teorie přenesení koruny na žijící dcery či na jiné ženské příbuzné zesnulého krále nebo rodiny, vymřevší po meči, a provdáním královské dcery mohla přejít vladařská moc na jejího manžela, tj. na králova zetě a na jeho děti. Existovala i teorie o převedení královské koruny na jinou zemskou korunu knížecí. Přenesení královského žezla na nemanželské syny královské bylo spojeno se značnými právními komplikacemi a mnohdy k němu ani nemohlo dojít.

Se všemi těmito variantami transferu knížecí, později královské moci se setkáváme u nejstarší a nejvýznamnější české rodiny, u Přemyslovců. S genealogickými vazbami byly v úzké návaznosti i zřetele heraldické. Heraldický symbol rodiny

1) 83 genealogie

byl mnohdy i symbolem státu. Přemyslovci mají svůj původ ve staročeském dávnověku.

Původní staročeský kmen měl svoje sídlo ve středních Čechách v oblasti dnešního Slánska a Buštěhradska i Kladenska. Jeho hlavními středisky byla Budeč, Levý Hradec, Líbušín, Vyšehrad aj., a naposledy Praha - Pražský hrad, založený podle R. Turka až prvým křesťanským knížetem Bořivojem. Nejstarší české pověsti kmene Čechů, naznačené Kristiánem koncem desátého století a dokonale literárně zapsané Kosmou (+ 1125), zakládají se v podstatě, jak dokázala historická archeologie, kulturní historie i srovnávací mytologie a onomastika, na pravdě. To, co V. Hanka, pod patronací Josefa Jungmanna a za pomoci J. Lindy sbánil jako *pia fraus* podle Kosmy a Dalimila aj., moderní věda (V. Karbusický, R. Turek aj.) *mutatis mutandis* považuje za v jádru pravdivé děje v minulosti.

Prvým historickým vládcem Čechů (odmyslíme-li si praktice Čecha, jehož jméno jsme analyzovali na XIII. mezinárodním onomastickém kongresu v Krakově) byl legendární staročeský soudce Krok. Jeho jméno je apelativní (příbuzné s polským městem Krakova a jiných míst) a znamenalo soudce, tj. „osobu krácející (po hradech a sídlištích) a soudící. Jeho tři dcery byly rovněž historickými osobami, s výjimkou Libuše, jejíž jméno je mužské. To, že šlo o skutečné postavy, dokazují hrady, mající toponyma odvozená od antroponym: Tetín, Líbušín; Kazín doložen není. Podle Kristiána jedna vládkyně byla hadačka, jež byla Čechy provdána za Přemysla. V tomto sdělení viděl již Jar. Ludvíkovský správně jádro přemyslovské pověsti. Kristián však jeho ženu nejmenuje, až Kosmas, který je zde nepřesný, kdežto Kristián přesnější, tj. není konkrétní ve věci sporné a nedoložené. Pozdější historické dedukce věřily více Kosmovi než Kristiánovi.

Kromě rodu Krokova zastávali významné místo v "malých Čechách" Vršovci, rod, jenž zanechal po sobě místní jméno ve Vršovcích, bývalém pražském předměstí a jenž neměl nikdy dobrý vztah k Přemyslovcům, jak se o tom všeobecně ví (sr. např. Jaromírovu řeč k synovi Břetislavovi po prohlášení knížetem u Kosmy, kniha I, kapit.42).

Přemysl Oráč byl Lemúz, tj. příslušník severozápadního kmene v Čechách. Jeho sňatkem s knížecí dcerou s knížectví

českého došlo ke spojení panství českého a lemúzského. Přemyslovci se tak stávají sjednotiteli země. Rozšíření území Čechů pokračovalo za Neklana, místo něhož vojevůdce Tyr, jak vypráví Kosmas, svedl bitvu u Turska poblíž Levého Hradce, ježímž výsledkem bylo zabránění území knížete Vlastislava a zajetí a posléze i usarcení jeho syna, což však podle Kosmových referencí bylo proti vůli Neklanově. V době Bořivojově došlo k dynastickému sňatku s Ludmilou ze Pšovska (pozdějšího Litoměřicka).

Za Bořivojova syna Vratislava, podle něhož je s největší pravděpodobností pojmenováno i slezské město Vratislav (nyní Wrocław), došlo snad i k výbojům za Krkonoše; jeho manželkou byla Drahomiř z kmene Obodritů, ale ke spojení těchto knížectví nedošlo, zřejmě pro značnou geografickou vzdálenost, nebo se zřením i k jiným genealogickým vzbám na Havole. Zato však Ludmila, vychovávající Vratislavova syna Václava, byla zřejmě z Drahomířina návodu sardoušena, ale i tu stihl nešťastný osud, byla totiž z Čech vypovězena, jak vypráví Kristián (Na úsvitu křesťanství, str.114), ale Václav ji povolal zpět (tamtéž, str.115) a dožila se i jeho zavraždění, jak shodně s tímto pramenem píše i Prvá staroslověnská legenda o sv. Václavu (tamtéž, str. 69).

Bořivojovo knížectví nemělo zřejmě přímou hranici s Velkou Moravou a návštěva tohoto vladaře na Moravě, kde byl pokřtěn, mohla, ale i nemusela být v souvislosti s expanzivní politickou dráhou obratného krále Svatopluka. Bořivojův předek zřejmě nepatřil mezi 14 českých knížat, která byla v roce 845 v Řezně pokřtěna. Tam šlo o pokřtění knížat z Bojohema (jižních Čech; sr.R. Turek, Čechy na úsvitě, str. 37). Ibrahim ibn Jakub, současník Boleslava II., tohoto panovníka považuje za vládce tří zemí - Farāga, Būyima či Bōyema a Karako tj. Pražsko-Čechy; Bojohemum - ostatní část Čech, kterou před libickou vraždou v r. 985 Přemyslovci nespravovali, a Krakovsko, tj. Malopolsko - zřejmě s horním Slezskem.

Malé české knížectví je v pramenech z počátku 9.století zaznamenáno jako Cimu, Cihu-Vindones a nikoli ve spojení s označením Slavi či Solavi, jak byli označováni Moravané a ostatní Slované v Podunají. Latinští (franští) kronikáři zde provedli diametrální diferenciaci v pojmenování; ostatní pra-

meny mluví o českých Slovanech (ČD I, 266n).

Podle mého soudu Česko, tj. Fraganum či Cinu, území malého českého kmene, k Velké Moravě patřilo jen neobyčejně krátkou dobu, ne-li vůbec. Jediný doklad Kristiána, podle něhož Metoděj slibuje Bořivojovi, přijme-li křest, že "bude pánem pánů svých", je mladší a nesený intencemi Přemyslovců (srov. Na úsvitu křesťanství). Metodějova přítomnost na Levém Hradci není Kristiánem doložena; Bořivoj přivedl si z Moravy kněze Kaicha a kostel zasvětil Klimentovi, čtvrtému římskému papeži, jehož ostatky přinesli představitelé byzantské mise na Velkou Moravu a později do Říma. Kde se událo setkání Metoděje se Svatoplukem, nelze zjistit, neboť místa pobytu Svatoplukova byla různá.

Neodvažujeme se tvrdit, že součástí Velké Moravy bylo panství Slavníkovské, tj. Kouřim, Líbice nad Cidlinou, Hradec (Králové) aj. opěrné body, jejichž obyvatelé se nazývali Charváty a byli dvojí - západní a východní, a také menší část Srby. Dá se však předpokládat, že podléhali více slovanskému náboženskému ritu z Moravy než vlastní Čechové.

Výsledkem Bořivojovy moravské návštěvy mj. bylo, že moravsko - panonský arcibiskup měl Na Levém Hradci slovanského kněze a že v Budči byla založena škola, v níž působili znalci latinského, řeckého i slovanského jazyka, u nichž se podle 1. svatováclavské legendy Bořivojův vnuk Václav těmto třem řečem naučil, a to dobře, jak praví pramen. Avšak přemyslovske Čechy, pozdější Pražsko, zůstaly orientovány na Řezno - Regensburg, kde i podle L. Niederla i podle slovanských jmen (jméno Regensburk samo mělo jinou významnou paralelu Řezno odedávna) v okolí bylo zastoupeno i slovanské obyvatelstvo, které bylo blízké českému, a zde byli i duchovní znalí českého - slovanského jazyka. Zde byly s největší pravděpodobností přeloženy z latiny Otčenáš, Zdrávas, Kredo i jiné modlitby.

Velká Morava spadala do sféry vlivu arcibiskupství v Salzburku (Solnohrad) a byla z ní vymaněna za Metoděje, kterého jmenoval moravsko-panonským biskupem papež Hadrián II. Moravsko-panonskému arcibiskupu bylo podřízeno několik biskupství, mj. biskupství v Nitře, jež bylo uděleno Němci Vičingovi, s nímž měl Metoděj velké nesnáze. K tomuto posunu

Pečeť Karla IV., císaře ze dne 25.května 1378

+ IUSTE + IVDICATE + FILII + DOMINVM

Reverse s orlicí s hlavou otočenou doprava
(Státní archiv Brno, sbírka pečetí - P 11)

Popis: M. Švábenský, Stavovské listiny 1212 - 1847.Brno 1965,
str.375.

Publikoval: Otto Posse, Die Siegel der österreichischen Regenten.Mitteilungen der k.k. Zentral Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. II,Wien 1867,tab.3,č.5.

Pečeť Jana Jindřicha, moravského markraběte ze dne 10.2.1364

+ S · IOhANNIS : DEI : GRATIA :
MARCHIONIS : MORAVIE

(Státní oblastní archiv Brno - sbírka pečetí P 36)

Popis: M. Švábenský, Soupis, str.16, č.9.